

ВІДГУК

**офіційного опонента
на дисертацію Удовика Володимира Миколайовича
на тему «Документальні ресурси меморіальних установ інституту
президентства в сучасному інформаційному просторі: формування,
склад та використання», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 –
книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство**

Актуальність теми дослідження В. М. Удовика обумовлена кількома факторами історико-культурного, соціополітичного та соціокомунікативного характеру. Презентована у роботі масштабна картина понад сторічного розвитку спеціалізованих меморіальних документальних колекцій, присвячених інституту президентства окремих країн світу, одночасно заповнює прогалини у системному сприйнятті місця таких колекцій у формуванні національних та світових інформаційних ресурсів та презентує сучасний погляд на сьогодення та майбутній розвиток цих установ, як об'єктивних джерел для досліджень загальносвітових історичних, політичних та соціоекономічних процесів. Охарактеризована в роботі соціокомунікативна діяльність бібліотек, архівів, музеїв інституту президентства, зокрема з популяризації власних фондів, просвітницька діяльність, орієнтована на різні групи населення, інформаційно-аналітична та дослідницька діяльність цього типу меморіальних установ засвідчує їхню унікальність та, у свою чергу, заслуговує на популяризацію та упровадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами та темами. Дисертаційне дослідження реалізовувалося в межах відомчих тем Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, зокрема «Шляхи підвищення ефективності функціонування соціальних комунікацій в умовах посилення глобальних інформаційних впливів» (2016–2018 рр., державний реєстраційний номер 0219U000543), «Бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства» (2019–2021 рр., державний реєстраційний номер 0222U002426), «Інформаційно-аналітичні

ресурси наукових бібліотек в системі соціальних комунікацій» (2022–2024 рр., державний реєстраційний номер 0212U001078), «Інноваційні бібліотечні наукові ресурси та сервіси у розвитку дослідницької інфраструктури» (2023 рр., державний реєстраційний номер 0223U002676).

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій сформульованих у дисертації. Грунтовний аналіз дисертаційної роботи В. М. Удовика дозволяє дійти висновку, що автором досягнуто поставлену мету. В межах шести розділів дисертації автором досліджено та узагальнено світовий досвід і сучасні тенденції меморіалізації президентської влади у країнах світу, охарактеризовано основні форми та напрями діяльності меморіальних установ інституту президентства в окремих країнах, відзначено можливості співставлення світового та власне українського досвіду, визначено перспективи розвитку та функціонування спеціалізованих меморіальних установ. Усі наукові положення і висновки дисертаційного дослідження цілком обґрунтовані, взаємопов'язані із змістом роботи, мають теоретико-методологічне та науково-практичне значення. Композиційна побудова представленої до захисту дисертації підпорядкована логіці висвітлення результатів дослідження. Виважене застосування комплексу методологічних підходів, зокрема системного та соціокомунікаційного, а також арсеналу наукових методів (структурно-функціонального, порівняльного, проблемно-тематичного, хронологічного, контент-аналізу та ін.) дозволило авторові отримати науково обґрунтовані результати. Висновки дослідження є чіткими, виваженими, відповідають поставленим завданням, розкривають особливості функціонування спеціалізованих меморіальних установ інституту президенства. До переваг дисертаційної роботи слід віднести логічність структури та взаємоузгодженість мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження, наукової новизни та висновків дослідження.

Новизна дослідження та отриманих результатів і їх достовірність

забезпечуються теоретико-методологічною базою дослідження та підтверджуються рівнем упровадження.

Вперше в українському бібліотекознавстві дисертантом системно досліджено діяльність президентських меморіальних установ у різних країнах світу, проаналізовано представлення цих установ в інформаційному просторі, виділено окремі приклади для демонстрування специфічних рис регіону та політичних режимів, проведено порівняльний аналіз різноманітних форм організації документальних колекцій президентської влади у різних країнах.

Важливим внеском в сучасне бібліотекознавство та фондознавство є здійснена В. М. Удовиком класифікація меморіальних установ за типом та видовим складом документів, визначення особливостей формування та збереження спеціалізованих документальних колекцій президентської влади. Автором розглянуто найважливіші аспекти формування комплексів документальних джерел президентських бібліотек і музеїв, що розкривають особистість президентів, передусім авторські праці та звернення президентів, їхні промови як основний інструмент спілкування із суспільством. Дисертант розвинув засади використання загальнонаукових методів та проаналізував технології поширення інформації про інститут президентства і документальної підтримки влади в різних країнах, а також засоби підвищення популяризації цієї інституції як вищого державного органу незалежно від постатей самих президентів.

На окрему увагу заслуговує презентація історії створення та функціонування Фонду Президентів України, яка розкрита дисертантом з урахування перспектив розвитку, зокрема моделі модернізаційного розвитку ФПУ, рекомендацій щодо створення інтегрованого інформаційного ресурсу з проблематики інституту президентства та його популяризації.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях. Результати дослідження В. М. Удовика опубліковано в 42 наукових

публікаціях, серед яких 3 розділи у колективних монографіях, 23 одноосібних статті, 1 стаття у співавторстві (авторський внесок 75 %), опублікованих у наукових фахових виданнях України, у тому числі у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз Scopus, Web of Science та в статтях у закордонних наукових періодичних виданнях; 12 – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових, науково-практичних конференцій і 3 публікації, які додатково відображають наукові результати дослідження.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, висновки, наукові положення, а також рекомендації, викладені у дисертації, належать автору особисто.

Значущість висновків здобувача для науки і практики. Вперше в колі історико-бібліотекознавчих та фондознавчих досліджень в Україні комплексно представлено історію створення та функціонування меморіальних бібліотечних, музейних та архівних колекцій інституту президентства у різних країнах світу. Визначені автором специфічні особливості формування документальної спадщини в діяльності інституту президентства, що складається з сукупності архівних документів, бібліотечних фондів та музейних предметів, бібліографічних джерел та електронних ресурсів, впливають на розвиток теоретико-методологічних засад сучасного бібліотекознавства. Аналіз загальних і специфічних рис у розвитку інституту президентства, політичного, соціокультурного та особистісного аспектів президентської влади та її популяризації є внеском в теорію і практику соціальних комунікацій. Практична значимість дисертації спрямована на активне використання результатів дослідження в подальшому розвитку спеціалізованих колекцій з проблематики вищої державної влади, а також при викладанні курсів з історії формування колекцій у бібліотечному фондознавстві, управлінському та спеціальному документознавстві.

Оцінка змісту дисертації. Як вже зазначалося, дисертаційне дослідження В. М. Удовика вирізняється логічністю структури, яка включає

вступ, шість розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертаційного дослідження 434 сторінки, з яких основний текст становить 339 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено ступінь розробленості проблеми, окреслено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, охарактеризовано обрані методологічні підходи і методи дослідження; представлено новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію результатів дослідження та публікації автора, які розкривають проблематику дослідження.

Перший розділ дослідження *«Історіографія та джерельна база»* можна вважати класичним. Розділ логічно поділений на три підрозділи, які послідовно знайомлять нас із публікаціями, присвяченими різним аспектам діяльності меморіальних установ інституту президентства, розкривають джерельну базу дослідження, обґрунтовано доводять вибір автором методологічних підходів та методик дослідження. До позитивних рис цього розділу слід віднести системність викладу матеріалу, виважене використання фахової термінології, ґрунтовність історіографічної розвідки. Особливістю джерельної бази є відзначене В. М. Удовиком включення особистих вражень від безпосереднього ознайомлення із діяльністю президентських бібліотек і музею інших країн.

Найбільшою мірою бібліотекознавчий і соціокомунікаційний аспекти дослідження розкриваються у результатах дослідження, представлених у другому розділі *«Видова класифікація форм організації збереження та джерел формування документальної спадщини інституту президентства»*. Вагомим авторським доробком дисертанта є класифікація президентських меморіальних установ у країнах світу за організаційною структурою, формою, підпорядкуванням, видами накопичених ресурсів, видами діяльності установи та публічним доступом в інформаційному просторі. Особливий акцент автор робить на систематизації комплексу джерел для системного вивчення

інституту президентства, зокрема щодо використання президентською владою веб-сайтів та соціальних мереж у процесі комунікації із суспільством.

Три наступні розділи дисертаційного дослідження засвідчують вміння здобувача комплексно використовувати визначені у першому розділі загально- та конкретнонаукові методи дослідження для аналізу спільного та відмінного у розвитку традиції формування та збереження меморіальних колекцій президентської спадщини в різних країнах світу. На нашу думку, матеріали саме цих розділів могли б скласти основу наукового видання з питань розвитку меморіальних колекцій інституту президентства у світі. Так, безпосередньо зміст третього розділу *«Документально-бібліотечні зібрання президентської проблематики на американському континенті»* присвячений історії створення президентських бібліотек у США та вивченню сучасних тенденцій розвитку системи президентських бібліотек під впливом сучасних інформаційних технологій. Окремий підрозділ присвячено аналізу діяльності організацій, які досліджують інститут президентства з метою аналітико-прогностичного та інформаційного забезпечення державного управління.

Європейська традиція збереження спадщини президентства аналізується автором у межах четвертого розділу. В. М. Удовиком акцентується увага на закономірності впливу іміджу президента на процес збереження його документальної спадщини як окремої структурної колекції. Теза підкріплюється досвідом європейських країн, де ініціаторами створення окремих президентських документальних колекцій стали чинні президенти.

Завершальним, і надзвичайно пізнавальним розділом, що презентує результати аналізу діяльності закордонних меморіальних президентських установ є розділ п'ятий *«Мережа спеціалізованих бібліотечно-музейно-архівних установ в країнах Азії та Африки»*. Матеріали цього розділу структуровані у чотири підрозділи, де акцентується увага на різних проєктах, які мають різноманітне історико-культурне, соціальне та соціокомунікативне спрямування. Таким чином В. М. Удовик аналізує досвід діяльності та

цифрові проєкти популяризації історичних наративів і патріотичного виховання в Президентській бібліотеці Азербайджану. Під іншим ракурсом презентується специфіка створення президентських музеїв і бібліотек у країнах Африки, які функціонально більше відповідають туристичним об'єктам, ніж дослідницьким центрам президентської спадщини. Особливу увагу дослідник приділяє мережі президентських документальних центрів та музеїв Індонезії.

Власне українському досвіду присвячений шостий розділ дисертаційного дослідження *«Документальні ресурси інституту президентства в Україні»*. Автор аналізує особливості збереження документальної спадщини інституту президентства в Україні, розкриває специфіку створення, функціонування та розвитку української моделі президентської меморіальної установи – Фонд Президентів України при Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. Усі спостереження і висновки в цій частині дослідження отримані дисертантом як безпосереднім учасником процесу розбудови ФПУ. Висловлені автором пропозиції щодо модернізації діяльності Фонду Президентів України заслуговують на схвалення та упровадження, зокрема й запропонована для реалізації модель створення Президентської бібліотеки-музея.

Органічно доповнюють текст дисертації додатки, в яких міститься масштабна статистика щодо президентських меморіальних установ у країнах світу та авторський проєкт цифрової колекції документальної спадщини першого президента України. Висновки дисертаційної роботи В. М. Удовика відповідають меті й завданням дослідження, є внеском в теорію бібліотекознавства (в аспекті формування та розвитку меморіальних колекцій), теорію і практику соціальних комунікацій.

Відповідність автореферату дисертаційній роботі. Автореферат відповідає вимогам МОН України, стисло та логічно викладає основні результати дослідження та розкриває основний зміст дисертації.

Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження В. М. Удовика, вважаємо за необхідне висловити певні *зауваження*:

1. У зв'язку із реалізацією у дослідженні завдання щодо висвітлення новітніх підходів до застосування соціокомунікативних методів у дослідженні діяльності президентських меморіальних установ відповідно до суспільних запитів (с. 3 автореферату), на нашу думку, потребує конкретизації зміст соціокомунікативної функції, яку виконують президентські меморіальні установи у різних країнах світу.
2. У висновку 4 дисертаційного дослідження йдеться про сучасні комунікаційні канали між верховною державною владою та суспільством і відзначається, «що з розвитком інформаційних технологій та розширенням впливу світової мережі «Інтернет» процес комунікації верховної державної влади із суспільством виходить на більш вищий рівень у порівнянні з можливостями традиційних ЗМІ (преса, радіо, телебачення)». Як цей процес вплинув на діяльність президентських меморіальних установ? Чи можна стверджувати, що сучасні спеціалізовані меморіальні колекції інституту президентства, особливо архівно-музейні, мають ознаки засобів масової комунікації? Якщо так, то яким є найхарактерніший приклад.
3. Автором дисертаційного дослідження проаналізовано структуру, функції та основні напрями діяльності достатньо великої кількості спеціалізованих меморіальних колекцій інституту президентства у різних країнах світу. Чи можна стверджувати, що за 100 років існування такого типу інституцій вироблено універсальну модель такої установи? Та наскільки модель Фонду президентів України є унікальною, з урахуванням перспектив розвитку, викладених у дисертації?

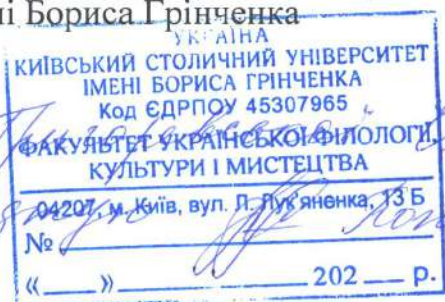
Висловлені зауваження та міркування мають дискусійний характер і не знижують високої оцінки змісту дисертаційної роботи та отриманих автором результатів.

Оцінка наукової роботи в цілому. На нашу думку, дисертаційне дослідження є самостійним, містить внесок у розвиток теоретичних та науково-практичних питань у галузі соціальних комунікацій. Дисертація Удовика В.М. є єдиною дослідною працею в українській науці, яка різнобічно висвітлює процеси формування та розвитку спеціалізованих меморіальних документальних колекцій інституту президентства, дозволяє проєктувати новітні підходи до вивчення та розбудови аналогічних колекцій як складника багатовимірних комунікаційних процесів сучасності.

Дисертаційна робота відповідає зазначеній спеціальності та профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

За науковим рівнем, новизною постановки завдань, обґрунтованістю головних положень і висновків, практичним значенням дисертаційне дослідження у вигляді рукопису «Документальні ресурси меморіальних установ інституту президентства в сучасному інформаційному просторі: формування, склад та використання» відповідає вимогам МОН України та п. 7, 8 й 9 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ № 1197 від 17 листопада 2021 р., які висуваються до докторських дисертацій, а її автор Удовик Володимир Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Офіційний опонент,
доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник,
професор кафедри інформаційних комунікацій
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Олена Григорівна
Олена ГРИГОРЕВСЬКА